

УДК 811.111'272'42

КОНЦЕПТ *YOUTH* В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ)

Бешлей О. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті проаналізовано концепт *YOUTH/МОЛОДІСТЬ* як компонент англійської мовної картини світу. Наведено класифікацію фразеологічних одиниць, що вербалізують досліджуваний концепт відповідно до кореляції із реаліями навколишнього світу.

Ключові слова: концепт *YOUTH/МОЛОДІСТЬ*, фразеологізм, паремія, об'єктивація й експлікація концепту, домен, когнітивна модель.

Бешлей О. В. Концепт *YOUTH* в англomовній картині світу (на матеріалі фразеологічних одиниць). В статті аналізується концепт *YOUTH/МОЛОДІСТЬ* як компонент англійської мовної картини світу. Приведена класифікація фразеологічних одиниць, вербалізуючих досліджуваний концепт в відповідності з кореляціями реалій оточуючого світу.

Ключевые слова: концепт *YOUTH/МОЛОДІСТЬ*, фразеологізм, паремія, объективация и экспликация концепта, домен, когнитивная модель.

Beshlei O. V. The concept *YOUTH* in the English Language world image (based on the phraseological units). The article analyzes the concept *YOUTH* as a component of the English language world image. The classification of phraseological units, which verbalize the concept under the study, is accomplished in accordance with the correlations of the world's realities.

Key words: the concept *YOUTH*, idiom, proverb, the objectification and the explication of the concept, a domain, cognitive model.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Мова – найважливіший засіб формування знань людини про світ. Відображаючи в процесі діяльності об'єктивний світ, людина фіксує результати пізнання у словах. «Усю пізнавальну діяльність людини (когніцію) можна розглядати як розвивальне вміння орієнтуватися у світі...» [7, 8]. Така діяльність обов'язково пов'язана з необхідністю ототожнювати й розрізняти об'єкти. Саме для забезпечення таких ментальних операцій у мові і створюються концепти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні *концепт* є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики. Зміст цього поняття варіюється в концепціях різних наукових шкіл. Ми дотримуємося визначення поняття концепту за А. П. Мартинюк, за якою «концепт є основною одиницею структурованого знання у свідомості людини; навантажений культурною інформацією; зміст і структуру концепту можна встановити через аналіз значення мовних одиниць, що його репрезентують (об'єктивують/вербалізують/актуалізують); факт мовної об'єктивації концепту свідчить про його актуальність для мовного колективу; ... концепт може бути об'єктивованим окремим словом, словосполученням, фразеологізмом, реченням і цілим текстом (низкою текстів), а також невербальними засобами» [6, 40].

Актуальність дослідження визначається значущістю виявлення та опису культурно-специфічних

особливостей вербалізації концепту *YOUTH/МОЛОДІСТЬ* як представника універсальної вікової категорії на рівні фразеологічних одиниць (фразеологізмів і паремій), які за своєю природою відображають менталітет народу і ставлення мовного колективу до феномена *молодості*.

Мета статті полягає у виявленні кореляцій концепту *YOUTH/МОЛОДІСТЬ* із реаліями навколишнього світу шляхом детального аналізу фразеологічних одиниць, які його експлікують.

Завдання наукової розвідки вбачаємо у дослідженні національної та культурної специфіки вираження цього концепту в англomовній картині світу, визначенні способів експлікації й об'єктивації шляхом вивчення його фразеологічної парадигми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепт є структурним елементом *мовної картини світу*. Своєрідність національного досвіду визначає особливості картини світу різних народів. Відповідно до специфіки досліджуваної мови формується певна мовна картина світу, через призму якої людина сприймає світ. Тому аналіз концептів допомагає виявити особливості національного світобачення.

До мовних засобів об'єктивації концепту належать лексичні, фразеологічні та пареміологічні одиниці. Мовні значення передають лише деяку частину знань про світ. Основна частка знань зберігається у свідомості у вигляді різних ментальних структур – концептів різного ступеня складності й абстрактності, в змісті яких можуть постійно з'являтися нові характеристики [1, 28]. Ці характеристики вимагають різних форм верба-

лізації. Усі мовні одиниці, що об'єктивують концепти, діляться на номінативні (які називають) і дескриптивні. У номінативних одиницях виділяються первинні одиниці (номінативні лексеми і члени їх синонімічних і асоціативних рядів) і вторинні одиниці (одиниці метафоричного осмислення розглянутих концептів). До групи дескриптивних одиниць належать фразеологізми й паремії, які і є предметом дослідження, адже саме ці фразеологічні одиниці актуалізують накопичений колективний досвід в індивідуальній мовній ситуації, слугують перетворенню й використанню в оперативній пам'яті тієї інформації, яка вже є в довготривалій пам'яті [8].

Отже, фразеологізми – це стійкі звороти (слово-сполучення), які сприймаються як єдине ціле та вживаються носіями мови в усталеному оформленні. По суті, в основі виникнення фразеологізму лежить семантичне спрощення. Паремії – це історично утворені стійкі фразеологічні одиниці, які відображають мовну картину світу, зберігають, передають соціальний досвід і моделюють стереотипи поведінки. Своєю образністю, виразністю, компактністю паремії наближаються до фразеологізмів, але водночас відрізняються від останніх здатністю висловлювати завершену думку [3, 387].

Варто зауважити, що деякі лінгвісти (Н. М. Шанський, Б. Ю. Норман) пропонують розглядати фразеологію й пареміологію як єдину сферу ідіоматики. Відсутність чітких меж між цими типами фразеологічних одиниць виражається в тому, що нерідко паремії (прислів'я або приказки) «згортаються» до фразеологізму, а фразеологізм може «розростатися» до обсягу паремії [8, 247].

Матеріалом дослідження слугували англійські фразеологізми та паремії із семою *молодість*, що вербалізувались за допомогою двох лексем: іменникової *youth* і прикметникової *young*; були отримані у результаті суцільної вибірки з таких лексикографічних джерел як: The Oxford Dictionary of Idioms [15], Cambridge international Dictionary of Idioms [13], Random House Russian-English Dictionary of Idioms [12], Англо-русский фразеологический словарь [5], Словарь английских пословиц и фразеологических выражений [10].

Перш ніж звернутися до тлумачення вербалізованого концепту *YOUTH/МОЛОДІСТЬ* в англомовних словниках, розглянемо підходи до вивчення цього феномена у сфері філософії, психології та соціології. Проблеми розуміння *молодості* хвилювали мислителів усіх історичних епох. Середньовічні філософи вважали, що з молодістю пов'язано безліч земних гріхів. На початку Нового часу молодість асоціювалася з розвагами та заворушеннями. «Молодість не порівнює цілі й засоби своїх досягнень, головне – швидкість». У філософському розумінні молодість – це передусім категорія духовно-моральна, морально-етична, її головними атрибутами є творча активність особистості, віра у вищі моральні цінності й сильно збуджений загальнолюдський інтерес [9, 42].

Із погляду психології *молодість* – це завершальна стадія ступеня персоналізації, час створення сім'ї, формування ставлення до суспіль-

ного життя й визначення своєї ролі в ньому; в молодості відбувається усвідомлення власних здібностей, знань, ідеалів, мотивів поведінки, цілісної самооцінки [2, 190]. Сучасній західній культурі властивий так званий *культ молодості*; масова культура закріпила певне кліше: молодий – значить, гарний, здоровий, енергійний, перспективний [4, 86].

Дефініції англомовних словників британського та американського варіантів англійської мови пропонують такі тлумачення *молодості*:

A. 1) a: the time of life when one is young; especially: the period between childhood and maturity;

b: the early period of existence, growth, or development;

2) a: a young person; especially: a young male between adolescence and maturity;

b: young persons or creatures – usually plural in construction;

3) the quality or state of being youthful [11].

B. 1) the time of life when a person is young, especially the time before a child becomes an adult;

2) the quality or state of being young;

3) (often disapproving) a young man; young people considered as a group [14].

Наведені словникові дефініції вказують на пріоритетність під час характеристики феномена молодості *фізичної ознаки*: відображення вікового періоду в житті людини, позначення самої особи або ж характеристики цієї особи в зазначеному віковому проміжку. Аналіз вищенаведених тлумачень надає можливість виявити змістові ознаки лексем *youth* та *young*, що безпосередньо вербалізують досліджуваній концепт; є принципово важливим для відображення специфіки сприйняття досліджуваного явища у фразеологізмах і пареміях англійської мови, формуючи базу для виокремлення *доменів*, у межах яких функціонують ці мовні одиниці й вибудовують певну *когнітивну модель*.

Для початку зауважимо, що у процесі мовної рефлексії концепту *YOUTH/МОЛОДІСТЬ*, зокрема, на основі фразеологізмів і паремій використовується метамова: мова символів та образів; відзначається наявність алюзій, алегорій; використовується широкий спектр порівнянь.

Отже, в рамках дослідження виявлено такі домени:

- соціокультурний;
- просторово-темпоральний;
- характерологічний;
- інтелектуально-ментальний.

Кожен домен акумулює набір сконцентрованих в окремих фразеологізмах і пареміях ознак, домінування яких укаже на кореляцію досліджуваного концепту з основоположними категоріями людського буття. Водночас внутрішня структура фразеологічних одиниць схематично відображає способи об'єктивації концепту: за допомогою порівняння та опозиції (молодість/старість; молодий/старий); імплікації (прихованого змісту); причинно-наслідкових зав'язків, що в деяких випадках ґрунтуються на явищах модальності, умовності чи проявляються у формі імперативу.

У контексті англійських фразеологізмів і паремій молодість розуміється як певний період життя людини, коли потрібно прагнути до досягнення висот, до усвідомлення себе як особистості, до отримання знань і життєвого досвіду. Хоча зустрічається чимало пейоративно забарвлених фразеологічних одиниць, що мають яскраво виражений експресивний характер, коли мова йде про молоду людину, яка не працює, витрачає час на світські розваги. У такому випадку відбувається нашарування аксіологічних ознак, що визначають вектор спрямування експлікації концепту в напрямі позитивної чи негативної оцінки.

До складу *соціокультурного* домену входить чимало фразеологізмів і паремій, де концепт об'єктивується за допомогою способу порівняння та опозиції (вираження аксіологічної ознаки) і причинно-наслідкових зав'язків (за участі явища умовності й імперативу). Саме в межах цього домену аксіологічна інтерпретація найбільш очевидна. Тут репрезентуються такі ознаки:

- Стиль життя

Gilded youth («золота молодь», забезпечені молоді люди, які бездіяльно проводять час).

Young blood, young spark (світський чепурун; молодий франт).

To waste one's youth (витрачати молодість марно).

A young idler, an old beggar (ледар у молодості – бідняк у старості).

Young men's knocks old men feel (удари в молодості відчуються в старості).

Reckless young age brings reckless old age (бездумна молодість призводить до каяття в старості).

If you lie upon roses when young, you will lie upon thorns when old (розважаєшся замолоду, в старості помреш від голоду).

Spare when you are young and spend when you are old (запасайся молодим, а витрачайся в старості).

Who that in youth no virtue uses, in age all honor him refuse (немає моральності замолоду, немає честі в старості).

- Соціальна категорія

Young lady (звертання до молодої дівчини як до представника молоді).

Young man (звертання до молодого хлопця як до представника молоді).

Younger hand (гравець, який ходить останнім).

A young shaver (юний, незрілий хлопчина, молодик).

- Морально-етичні й суспільні норми

A tree must be bent while young (дерево треба гнути, поки молоде).

Diligent youth makes easy age (старанність у молодості робить старість легкою).

Look after honour from your youth (бережи честь змолоду).

Youth will have its course (молодість має своє бачення).

Youth will be served (молодість візьме своє).

- Суспільні погляди представників молоді

Young fogey (молода людина, яка дотримується консервативних поглядів або має старомодний смак).

- Ступінь освіченості й наявність таланту

Young hopeful (молоде, юне обдарування; багатообіцяючі молоді люди).

Young barbarians (студенти-аристократи, нерозвинені в інтелектуальному плані).

Належність до національно-політичних груп чи культурних течій

Angry young men (протестанти – група англійських письменників-романтистів, котрі висловлювали протест проти соціальної нерівності в кін. XX ст.).

The young Turks (протестанти – учасники антиабсолютистського націоналістичного руху в Туреччині на поч. XX ст.).

- Сімейні та міжособистісні стосунки

A young man married is a young man marred (шлюб у ранньому віці псує людину).

Where old age is evil, youth can learn no good (де старість – зло, там молодість не почерпне добра).

As the old cock crows, so doth the young (молодий півник по-старому співає).

The owl thinks her own young fairest (матері своє дитя наймиліше).

Better be an old man's darling than a young man's slave (краще в старого бути коханою, ніж у молодого рабинею).

У *просторово-темпоральному* домені концепт найчастіше об'єктивується за допомогою імплікації. Це свідчить про те, що, перебуваючи на будь-якому етапі вікового періоду життя, людина думками мандрує в той час, коли вона була юною, сповненою сил, енергії, здоров'я. Тут імплікується бажання кожної особистості повернути роки квітучої молодості.

The youth of the universe (початок всесвіту).

The night is young (ще не пізно).

Second youth (друга молодість).

The youthful season of the year (молода пора року).

Remember one's young days (згадувати молоді роки).

In the first flush of youth (бути в пориві молодості).

Be no longer in one's first youth (не першої свіжості).

Time is the rider that breaks youth (час згубний для молодості).

Old people forget they were young (старий забуває, як був молодим).

Young men may die, but old men must die (смерті нікому не уникнути, але краще відкласти її до старості).

Характерологічний домен, який відображає психологічні та емоційні ознаки людини, також доволі об'ємний, адже виконує описову функцію, відображаючи крізь свою призму аксіологічне забарвлення кожної мовної одиниці. Об'єктивація концепту *YOUTH/МОЛОДІСТЬ* відбувається за допомогою імплікації.

Young eyed (having the bright or lively eyes of a young person).

Young devil (сущий диявол).

Young mannish (resembling, pertaining to, or characteristic of a young man).

Young lion (a young vigorous man).

Youth is a blunder (молодість – це допускання помилок).

Young saints make old sinners (святий у молодості може бути грішником у старості).

The fountain of youth (джерело молодості; енергія).

Young at heart (молодий душею/серцем).

Youth never casts for peril (молодість ніколи не вважає на небезпеку, ризик).

The young will sow their wild oats (молодо-зелено, погуляти велено).

I'm not so old as my teeth and not so young as my tongue (я не такий старий, як мої зуби, і не такий молодий, як моя мова).

A growing youth has a wolf in one's belly (молодий – завжди голодний).

Old folks are said to be early risers, and young ones late sleepers (у молодості спиш довше вранці, у старості зранку вже не до сну).

У ментально-інтелектуальному домені важливе місце посідають фразеологізми та паремії, що концентрують такі ознаки: досвідченість, компетентність, мудрість. Об'єктивізація відбувається за допомогою компаративного та причинно-наслідкового способів.

Knowledge in youth is wisdom in age (знання в молодості – мудрість у старості).

Youth and age will never agree (молодий і старий ніколи не знайдуть спільної думки).

You cannot put old heads on young shoulders (отримати мудрість не по роках).

If youth but knew, if age but could (якби в молодості знання, а в старості можливості).

If youth knew what age would crave, it would both get and save (якби в молодості знати, що в старості необхідне).

Youth is the brother of madness (молодість – сестра божевілля).

The folly of age is worse than the folly of youth (дурість у старості гірше дурості в молодості).

Young folks think old folks to be fools, but old folks know young folks to be fools (молодий гадає, що старий – дурень, але старий знає, що молодий – дурень).

Трактування фразеологічних і пареміологічних репрезентацій концепту *YOUTH/МОЛОДІСТЬ* дало змогу вибудувати такі когнітивні моделі:

- МОЛОДІСТЬ – ПЕВНИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ;
- МОЛОДІСТЬ – СТАН ДУШІ;
- МОЛОДІСТЬ – ПОЧАТОК РОКУ, ВСЕСВІТУ;
- МОЛОДІСТЬ – ЦЕ ПОЧАТОК ЖИТТЯ;
- МОЛОДІСТЬ – СИЛА, ЕНЕРГІЯ, ЗДОРОВ'Я;
- МОЛОДІСТЬ – КРАСА;

- МОЛОДІСТЬ – ОБДАРУВАННЯ, ТАЛАНТ;
- МОЛОДІСТЬ – ЛЮБОВ, КОХАНА ЛЮДИНА;
- МОЛОДІСТЬ – БЕЗТУРБОТНИЙ ЧАС;
- МОЛОДІСТЬ – АКТИВІСТСЬКІ РУХИ;
- МОЛОДІСТЬ – ПОЧУТТЯ ВЛАСНИЦТВА;
- МОЛОДІСТЬ – БЕЗДІЯЛЬНЕ ПРОВЕДЕННЯ ЧАСУ;
- МОЛОДІСТЬ – ВІДСУТНІСТЬ ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ;
- МОЛОДІСТЬ – БЕЗДУМНІ ВЧИНКИ.

Отже, реалізація концепту *YOUTH/МОЛОДІСТЬ* відбувається за участі виражених аксіологічних, антропоцентричних, темпоральних ознак: спосіб життя, психічний, фізичний, емоційний стан, ментальність, інтелект, освіта, культура, мораль, часові та просторові параметри. Саме за такими критеріями молодість і старість часто протиставляються у фразеологізмах і пареміях, що є ніби відзеркаленням нації. Наразі опозиція вбачається в таких твердженнях: молодість завжди активна й рішуча, а старість пасивна; краще терпіти нестатки в молодості, ніж у старості; старші не прислухаються до порад недосвідченої молоді; старші не пам'ятають, що допускали такі ж помилки, як і молоді, і вважають, що вони б їх не зробили; те, що в молодості здається легким, стає важким у старості; молода людина може вибрати, як прожити життя, а для старого цього вибору вже не існує. Деякі ознаки часто зливаються воедино й формують загальноприйняті етносом норми та морально-етичні цінності. Тому дослідження фразеологізмів і паремій як засобів актуалізації лінгвокультурних концептів є вкрай важливими у процесі вивчення мовної картини світу певної лінгвокультури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Концепт *YOUTH/МОЛОДІСТЬ*, вербалізований у фразеологічних одиницях англійської мови, виражає основні ціннісні пріоритети антропоцентричної парадигми, фокусує на соціально-культурному, емоційному, морально-етичному, ментальному, психофізичному аспектах, а також відображає сутнісні ознаки об'єктивного світу.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні аспектів реалізації концепту *YOUTH/МОЛОДІСТЬ* в англомовному художньому дискурсі з метою виявлення його інтеграційних і диференційних ознак як структурних компонентів внутрішньої структури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдырев Н. Н. Концепт и значение слова / Н. Н. Болдырев // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 2001. – С. 25–36.
2. Дарвиш О. Б. Возрастная психология : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / О. Б. Дарвиш. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 264 с.
3. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов / Т. В. Жеребило. – Назрань : ООО «Пилигрим», 2010. – 486 с.
4. Крючкова Н. В. Концепт «молодость» в политическом дискурсе / Н. В. Крючкова // III Международные Бодуэновские чтения : И. А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания : труды и материалы : в 2 т. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2006. – Т. 1. – 2006. – С. 86–88.
5. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М. : Рус. яз., 2002. – 512 с.
6. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. П. Мартинюк. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 196 с.

7. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : [учебн. пособ. для студ. высш. учебн. завед.] / В. А. Маслова – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 259 с.
8. Норман Б. Ю. Когнитивные аспекты паремологии и национальная картина мира в славянских языках / Б. Ю. Норман // Славянский вестник. – 2004. – Вып. 2. – С. 246–256.
9. Федотова П. И. Молодость и старость как духовно-нравственные категории: проблемы геронтофилософии в русском философском романтизме / П. И. Федотова // Философия старости: геронтофилософия : сб. матер. конф. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2002. – Вып. 24. – С. 41–43.
10. Хазан А. В. Словарь английских пословиц и фразеологических выражений / А. В. Хазан. – М. : Русич, 2001. – 560 с.
11. Hornby A. S. & Wehmeier S. (2000). Oxford advanced learner's dictionary / A. S. Hornby & S. Wehmeier. – Oxford : Oxford University Press.
12. Lubensky S. (1995). Random House Russian-English dictionary of idioms / S. Lubensky. – New York : Random House.
13. McCarthy M. (2002). Cambridge international dictionary of idioms / M. McCarthy. – Cambridge : Cambridge University Press.
14. New Webster's dictionary and thesaurus of the English language (1992). – Danbury, CT : Lexicon Publications.
15. Speake J. (2000). The Oxford dictionary of idioms / J. Speake. – Oxford : Oxford University Press.